

re sua auctoritate videantur; non tamen in sensu quo citati auctores loquuntur, sed in secundo sensu a nobis declarato. Negat enim Scotus causam primam aliquid prævium imprimere causæ secundæ seu voluntati, per modum concursus generalis, ut agat seu velit; affirmare autem videtur Deum, voluntate sua efficaci, prædeterminare effectus omnes voluntatis et aliarum causarum; illaque sua efficaci volitione, et concurrere cum causa secundæ, et illam efficaciter pertrahere, ut secum cooperetur. Hanc autem esse Scoti sententiam ex variis ejus doctrinæ locis sic colligo. Primum enim, quod causa prima nihil imprimat in secundam, quando cum illa concurrat, aperte docet in 4, dist. 1, quæst. 1, art. ult. Ponit enim differentiam inter instrumentum et causam secundam, quod instrumentum magis agit in virtute alterius, quam causa secundæ; quia plus (inquit) dependet ab agente superiori, illud quod non habet formam activam in esse quieto, sed tantum recipit in actuali motione, quam illud quod habet formam activam in esse quieto: et hujusmodi dicit esse causam secundam, quæ non agit in virtute alterius, quia tunc aliquid recipiat ab illo, sed solum quia habet ordinem inferioris ad illud, licet in suo ordine simul cum illo concurrat. Ac tandem ita concludit: *Ex his patet quod causæ primæ in causam secundam proprie dictam, quando simul agunt, non est influentia nova, quæ sit creatio alicujus inherens causæ secundæ, sed influentia ibi est determinatus ordo istarum causarum in agendo effectum communem.* Et in 4, dist. 49, q. 6, § *Dico ergo*, versic. *Ad propositum*, dicit libertatem voluntatis tolli, si ab aliquo habitu inherente prædeterminetur ad unum. Nomine autem habitus videtur intelligere quamcumque rem inherens voluntati, nam revera de omnibus est eadem ratio; sed ita forte loquitur, quia præter actus non agnoscit rem aliam inherens voluntati, nisi habitus. Determinationem autem solius voluntatis Dei ait non tollere libertatem. Qualis autem sit hæc determinatio causæ secundæ per divinam voluntatem, non satis declarat Scotus, nam quibusdam locis (1, distinct. 39, § *De viso contingentia*, et dist. 41, § *Sed contra*, et, quodlib. 14, lit. S et T), significat esse per voluntatem Dei absolutam ac prædeterminantem secundo modo a nobis exposito; dicit enim sæpe, Deum, ante præscientiam futurorum contingentium, sua efficaci voluntate omnia et singula prædefinisse; et in hac voluntate ea om-

nia præscire quæ futura sunt, quatenus scit ex vi illius voluntatis se ad omnes illos effectus concursurum, et consequenter etiam concursuram causam secundam, sine cujus concursu non potest ille Dei concursus poni; quia ipse non sola sua vi, sed cum causa secunda effectum facere decrevit; quod maxime docet de actibus nostris liberis, etiam de peccaminosis, quoad substantiam eorum, ut patet ex his, quæ tradit in 1, dist. 41, § *Primum istorum*, et dist. 47, in fine. Rursus aliis in locis docet Scotus (in 1, d. 1, q. 1, d. 8, q. 9, d. 38, q. 3, d. 39, § *Quantum*, ad 1, in 2, d. 1, q. 3), quod si Deus ex necessitate naturæ ageret, tolleretur omnem contingentiam causarum secundarum, ex vi illius motionis qua nunc cum illis concurrat. Et utitur illo principio, quia causa secunda non movet nisi mota a prima; unde si prima causa ex necessitate ageret, moveretur necessario secundam; unde et hæc necessario moveretur et ageret; sentit ergo Scotus Deum, voluntate sua prædeterminante, movere et determinare causam secundam ad agendum. Atque ita interpretatur Scotum, eumque sequitur Basolis, in 1, d. 38, art. 2, d. 39, art. 2, vers. *Dico igitur*. Indicat etiam Mairon., 1, d. 38, q. 1, art. 4, et q. 3. At vero aliis locis idem Scotus aliqua docet, quibus indicat hanc determinationem Dei non esse antecedentem sed concomitantem; et ideo non prædeterminationem, sed determinationem eam vocat. Unde in 2, d. 37, § *Ad solutionem istorum*, negat causam primam prius natura in effectum influere, quam secundam, nisi eo sensu quo id, quod est perfectius, dicitur natura prius. Et ibidem ait, *causam secundam habere in potestate sua concausare et non concausare causæ primæ; et si non concausat ut tenetur, inde fieri ut non sit rectitudo in effectu communi amborum.* In his ergo verbis significat Dei concursum ex se indifferentem esse, determinari autem a causa secunda, quæ non prædeterminatur a voluntate Dei ad agendum, sed integrum illi est cooperari vel non cooperari Deo, si alioqui ipsa est libera. Sentit ergo Deum non determinare illam, nisi concomitanter concurrente cum illa; et ita eum exponit Lychetus, in 1, dist. 37, et in hoc etiam inclinatur Maironius, in 2, dist. 43, quæst. 4, agens de concursu Dei ad actum peccati. Et fortasse eodem modo exponi posset Richard., in 1, dist. 38, q. 3, dum ait Deum futura contingentia cognoscere in suæ voluntatis determinatione. Quamvis (ut verum fatear)

difficile sit eam sententiam intelligere absque prædeterminatione vel præfinitione. Sed nunc nil nostra hoc refert, satisque est fere nullum auctorem antiquum aliquem modum harum prædeterminationum expresse docuisse. Quibus autem apparentibus rationibus hic modus prædeterminationis per extrinsecam Dei voluntatem fundari possit, videbimus postea, eique simul satisfaciemus.

CAPUT VI.

CAUSAM PRIMAM NIHIL NECESSARIO INFLUERE IN SECUNDAM, EX VI SUBORDINATIONIS ESSENTIALIS CAUSÆ SECUNDÆ, AD PRIMAM QUO ILLAM AD AGENDUM JUVET.

1. Quamvis sententia superiori capite exposita, non omni ex parte ad institutum nostrum et ad Theologicam doctrinam pertinere videatur, nihilominus tamen, ut radicitus evellatur, ab ipsis philosophicis principiis sumenda res est.

Voluntatem ad actum liberum nullo prævio præter quietam permanentemque virtutem indigere, probatur. — *Legatur Gabr., in 1, dist. 45, et in 2, dist. 1, quæst. 2, et dist. 37; Ægid., in 2, dist. 1, quæst. 2, art. 6, et de esse et essentia, quæst. 4; Almain., tit. 1 Mor., cap. 1; Andreas de Castronovo, in 1, dist. 22, per plures quæst.* — *Cajetani testimonium.* — Principio ergo ex generali ratione causæ secundæ, ostendendum a nobis est voluntatem liberam, ad suum actum liberum efficiendum, non indigere speciali influxu Dei, distincto ab ipso actu seu actione sua, quo ei aliquid ad actionem prævium conferatur, distinctum etiam ab ejus virtute activa permanente, naturali vel infusa. Et quidem hanc esse sententiam Scoti, et receptam in schola ejus, satis demonstrant quæ in posteriori parte præcedentis capituli diximus. Quod vero sit communis aliorum Theologorum extra scholam D. Thomæ, constat aperte ex his quæ de concursu primæ causæ docent, quæ commodius afferemus infra, cap. 14. Rursus ex Thomistis, ita etiam docuisse Cajetanum, aperte constat ex prima parte, quæst. 14, art. 3, et quæst. 19, art. 8, ubi tractans hanc propositionem: Causa secunda non agit nisi mota a prima, distinguit de motione prævia propriæ actioni, aut de motione cooperante intrinsece ad propriam actionem; et subdit illam propositionem non esse veram de prio-

ri motione, scilicet, prævia, sed de posteriori, scilicet cooperante. *Talis est autem (inquit) cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quod attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, juxta, scilicet, modum cujusque cooperans unicuique.* Quæ Cajetani verba plurimum notanda sunt; non potuit enim brevius et clarius totam sententiam nostram comprehendere, et insinuare in quo consistat fortis et suavis dispositio Dei in nostri liberi arbitrii motione; quia auctores contrariæ sententiæ nihil frequentius in ore habent, quod infra videbimus, cap. 11; in eadem sententia est Capreolus, quem in sequentibus cum aliis Theologis afferam.

2. *Idem de D. Thomæ mente censendum accurate ostenditur.* — Nunc vero etiam ipsius D. Thomæ fuisse hanc mentem atque sententiam, sic ostendo ex ipsius doctrina, 1, 2, q. 109, art. 1, 2 et 3, ubi sæpissime repetit, in omni agente creato duo requiri ad agendum, scilicet, propriam virtutem agendi, et motionem primi agentis, quod est Deus; quam motionem vocat auxilium Dei moventis. Unde in his quæ a solo Deo per se pendent in suis actionibus, nihil aliud requirit, nisi in ordine ad actiones quæ naturalem vim agentis superant, non ob subordinationem causarum, sed ob imperfectionem principii activi, de qua re libro tertio dicendum est. Quid autem D. Thomas intelligat nomine auxilii Dei moventis, obscurum est. Videtur autem necessario intelligendum, hoc auxilium nihil aliud esse quam concursum a nobis declaratum, nam si de alia motione prævia intelligatur, vel præter illam est alius concursus necessarius, et sic jam non sunt duo, sed tria ad actionem voluntatis necessaria, quod D. Thomas virtute negavit, dum prorsus id tacuit et prætermisit; vel præter illam motionem non est necessarius alius concursus; et ita sequitur, tantum remote et quasi per accidens concurrere Deum ad actionem creaturæ, solum applicando causam secundam ad opus; quod est virtute devolvi in opinionem Durandi, vel in aliam similem non minus falsam, ut ex testimoniis et rationibus adductis satis constat. Et sane cum D. Thomas hunc proximum concursum negare non potuerit, saltem diminute valde et obscure eo loco processisset, nulla ejus facta mentione, alia enumerando. Et ita Cajetanus eo loco videtur intellexisse; nam illud auxilium, cooperationem Dei esse interpretatur. Cur autem illum concursum, *auxilium Dei moventis* vocaverit, cum ad nomen

spectet, non multum refert; fortasse id fecit, ut explicaret Deum, dando illum concursum, ita se habere virtute et eminenter, ac si causas secundas physice ad suas actiones applicaret; quia, ut ibidem ait, a. 1: *Non secundum necessitatem naturæ, sed secundum suæ providentiæ rationem*, illud auxilium communicat ac distribuit. Unde ita singulas creaturas, suas actiones facere sinit, ut alias Augustinus (lib. 7 de Trinit., cap. 7), dixit, ut eis nihilominus ad suæ providentiæ fines utatur, non minus perfecte quam si singulas prævia actione ad operandum applicaret. Possunt etiam aliæ rationes illius appellationis reddi, quas infra attingemus, cap. 11, ubi mentem D. Thomæ ex aliis locis ejus amplius declarabimus.

Ratione eadem veritas corroboratur.

3. *Duplicem cujusvis creaturæ effectus productionem, quidam Deo tribuere astruunt, et qualiter.* — Jam ratione agendum est, et quidem, si illæ, quas c. 4 adduximus ad probandum concursum Dei esse necessarium, attentè considerentur, illæ sufficient ad persuadendum non requiri, ex vi subordinationis causarum, alium influxum, præter concursum explicatum; quia ille concursus sufficit ut omnis effectus creaturæ omnisque actio ejus a Deo, ut a prima causa, essentialiter pendeat; ille etiam satis est ut causa secunda sit subordinata primæ, non per accidens, sed per se et essentialiter, ex vi propriæ naturæ imperfectæ et participatæ, ut declaratum est; quæ est ergo necessitas alterius adminiculi, vel motionis præviæ in causa secunda receptæ? Et declaratur ac urgetur amplius, nam, si præter hanc alia divina actio necessaria est, interrogo an immediate et per se attingat effectum creaturæ, vel solum mediate et per accidens, seu ut conditio prævia. At neutrum dici potest. De primo patet, quia per priorem concursum a nobis explicatum influit Deus per se et immediate in effectum creaturæ; ergo superflue et sine fundamento fingeretur alius influxus distinctus, manans ab eadem prima causa ut talis est, et eundem effectum immediate ac per se attingens; imo vix posset concipi distinctio inter unum influxum et alium. Quare in hoc etiam nulla est opinio diversitas, neque ullus hactenus Theologorum aut Philosophorum hoc modo finxit duplicem concursum primæ causæ in effectus creaturarum, et cum ipsismet causis secun-

dis. Nam, licet aliqui finxerint omnes effectus causarum secundarum fieri dupliciter a Deo per se et immediate, scilicet, et cum causis secundis, et sola virtute Dei, ac duabus actionibus ex natura rei distinctis, utraque per se sufficiente et totali, altera a solo Deo, altera a Deo cum causa secunda, tamen hæc opinio nec est eorum doctorum cum quibus nunc disputamus, nec est probabilis, cum nulla ratione vel auctoritate nitatur, et per sese afferat superfluitatem et absurditatem: nec denique ad præsentem causam quidquam refert; et ideo in ea improbanda nunc immorari non est necesse.

4. De secundo membro, in quo est difficultas, dicendum superest; qui enim ponunt alium actualem influxum et generalem primæ causæ in ipsam causam secundam, præter illum qui est in effectum ipsius causæ secundæ, consequenter dicunt per illum influxum non influere Deum immediate ac per se in effectum causæ secundæ, sed in ipsa causa efficere aliquid prævium et necessarium ut ipsa agat. Hoc autem prævium, quidam eorum applicationem causæ secundæ ad agendum, alii *motionem*, alii *complementum virtutis*, quo in actu primo consummatur, alii *excitationem virtutis activæ*, alii denique *determinationem* ejusdem causæ ad suam actionem, vocant. Si ergo, per horum singula discurrendo, ostenderimus nihil rei illis vocibus subesse posse, distinctum a causa secunda et actione ejus, quod vel explicari possit, vel ratione aliqua declarari esse necessarium, convincemus sane non esse gratis credendum; cur enim admittendum est aliquid esse in natura necessarium, quod nec fides docet, nec ratio suadet, nec mens fere capere potest?

5. *Causa creata applicationem aliquam requirit ad operandum.* — Sed, ad rem, quod atinet ad applicationem, suppono (quod verissimum est) omnes causas creatas aliquam applicationem præviam requirere ad actiones suas, sive fiat ex parte ipsarum, sive ex parte subjecti, vel objecti, sive materiæ circa quam operaturæ sunt. Quæ applicatio in corporalibus agentibus, seu motibus, semper fit per motum localem, aut aliam actionem, qua agens et passum loco conjungantur, seu propinqua fiant; in potentiis autem seu viribus animæ, præcipue in intellectu et voluntate, fit per sufficientem propositionem objecti, aut per imperium unius potentiæ in aliam, vel aliam motionem, vel ejusdem potentiæ in seipsam secundum actus diversos, quando

subordinationem inter se habent, ut late Doctor sanctus in 1. 2, q. 9, docet. Unde, in genere, omnis hæc applicationum varietas ad duo capita reduci potest. Et, ut breves habeamus terminos quibus utamur, alteram materialem seu localem, alteram animalem seu intentionalem appellemus.

6. *Qualibet prævia applicatio a Deo fit semper, vel solo, vel operante cum causa creata.* — Deinde suppono omnem hanc applicationem præviam fieri a Deo, vel per causas secundas, vel interdum per se solum, si causæ secundæ desint. Ratio generalis est evidens, quia hæc applicatio est aliquid in rerum natura; est enim vel motus localis, aut alia loci acquisitio, cognitio, appetitio, aliquidve simile; ergo necesse est a Deo fieri. Item ex hac applicatione diversimode facta in diversis agentibus et patientibus, exoritur fere omnis varietas effectuum quæ in universo contingit, tam in naturalibus, quam in moralibus: imo perpetua conservatio universi per continuas generationes et corruptiones, ex hac applicatione maxime pendet; sed Deus est qui providentia sua et maxima efficacia hæc omnia gubernat et continet; ergo necesse est ut ipse sit causa prima omnis hujusmodi applicationis. Quia vero Deus suaviter omnia disponit, regulariter hanc actionem non facit, nisi per causas secundas; et tunc non aliter ipse concurrat quam dando priorem concursum generalem illi causæ secundæ, quæ per se et immediate efficit hanc applicationem, ut si angelus, exempli causa, sit causa applicans ignem Sodomæ ut comburatur, Deus concurrat cum angelo ad efficientiam illius motus per generalem concursum supra explicatum, et simili modo cum aliis. Potest autem Deus facere interdum hanc applicationem sua sola efficacia, sed id (ut creditur) ordinarie non facit, nisi vel in operibus aliquibus miraculosis, vel interdum in operibus gratiæ, quando intellectum aut voluntatem hominis in seipsis immutat, illuminando vel inspirando aliquem motum, quo ipsa voluntas ad alium actum applicetur; hic enim modus applicationis maxime pertinet ad ordinem gratiæ, explicandum infra libro tertio.

7. *Omnibus prærequisitis ad agendum ex parte creaturarum suppositis, nulla Dei prævia applicatio est possibilis, nedum necessaria.* — Omnia vero hæc applicationum genera sunt omnino extra causam et rem de qua disputamus, quamvis nonnulli doctores circa hanc applicationem mirabiliter hallucinentur

ob vocis æquivocationem. Etenim præsens quæstio de necessitate divini concursus, solum versatur suppositis aliis omnibus requisitis conditionibus ad operandum ex parte ipsius causæ secundæ, verbi gratia, postquam sol præsens est huic hemisphærio, et omnia impedimenta ablata sunt, quo Dei concursu indigeat ad illuminandum. Et in re circa quam versamur, postquam voluntas habet præsens objectum per judicium rationis, et ipsa, quantum est de se, apta est ad operandum circa tale objectum, inquiritur quid sit necessarium ex parte Dei; et hoc sensu dicimus illam applicationem præviam nullam esse.

Nam imprimis inquiri quis sit terminus hujus applicationis; cum enim hæc applicatio, actio aliqua esse dicatur, et non sit tantum immanens in Deo, sed transiens in causam secundam, terminum aliquem habere necesse est; imo, juxta opinionem asserentem actionem Dei non transire proprie in extrinsecam materiam, nisi quoad effectum suum, hæc applicatio, cum sit a solo Deo, prout recipitur in causa secunda non erit actio Dei, sed terminus aliquis vel effectus divinæ voluntatis; at nullus talis terminus fingi vel excogitari potest. Dices terminum esse actionem causæ secundæ; hæc enim applicatio ad hoc fit ut causa secunda suam actionem exercent. Sed hoc non recte dicitur; hæc enim applicatio dicitur esse aliquid in causa secunda prævium ad actionem; unde actio talis causæ, ad summum dicitur poteri finis ad quem ordinatur talis applicatio, sicut illuminatio solis dici potest terminus, seu finis extrinsecus applicationis ejus, quæ per motum localem fit; at hic inquirimus intrinsecum terminum hujus applicationis, qui vel formaliter sit ipsa applicatio, vel per illam proxime fiat. Nam sicut per applicationem solis immediate fit existentia ejus in hoc loco, ad quam deinde sequitur illuminatio, ita oportet dare aliquid simile in hac applicatione; at vero nihil tale fingi potest; nam ponimus omnem applicationem, si necessaria sit, esse factam; similiter omnem objecti applicationem, seu intentionalem; quid igitur esse potest illa alia applicatio, aut per eam fieri quid potest?

8. *Occurritur evasioni.* — Dices per eam actionem fieri majorem quamdam conjunctionem agentis ad passum, vel potentiæ ad objectum; conjunctionem (inquam) non localem, sed virtualem, aut secundum propensionem majorem unius ad alterum. Sed hoc etiam nihil esse potest quod ratione fundetur,

aut satis percipi possit; nam si illa conjunctio sit in actu secundo, hæc non fit nisi per actionem ipsius causæ secundæ, et non per aliquid prævium ad actionem; si vero sit in actu primo, non fit nisi per ipsam virtutem agendi, quæ per se est propensa ad suam actionem, et ita, suppositis aliis extrinsecis conditionibus requisitis, per seipsam est satis applicata, seu potius inclinata ad actionem suam; nec potest hæc applicatio, propensio, aut inclinatio augeri, nisi aucta virtute ipsa agendi; quod, per se loquendo, necessarium non est ad concursum causæ primæ, ut sic, ut circa aliud membrum dicetur; ergo talis applicatio prævia, quæ per se necessaria sit ex vi concursus primæ causæ, præter conditiones omnes requisitas ex parte causarum secundarum, et quæ a sola prima causa fiat, est ficta et impossibilis, quia nihil omnino est.

Præmotio causæ primæ an necessaria?

9. Nec probabilior est altera pars de motione primæ causæ secundæ; eodem enim modo inquirendum est quem intrinsecum terminum habeat hæc motio; omne enim quod movetur, ad aliquid moveri necesse est; hæc autem motio non est intrinsece et immediate ad actionem causæ secundæ, sed ad summum dici potest, ad illam, ut ad extrinsecum finem, ordinari; tum quia dicitur esse hæc motio prævia ad illam actionem, et re distincta ab illa; tum etiam quia actio non est terminus productus per aliam actionem, seu motionem; tum denique, quia in causis secundis naturalibus, quæ agunt actione transeunte, hæc motio dicitur esse in ipsa causa secunda; actio vero causæ secundæ est in passo: quomodo ergo una erit proxima et intrinsecus terminus alterius? In voluntate vero hæc mutatio tantum dicitur fieri a Deo, et voluntatem solum passive se habere respectu illius; ergo non potest hæc motio terminari ad ipsam actionem vitalem et liberam voluntatis, ut ad terminum intrinsecum; alias a quo fit illa motio, fieret etiam hæc actio, quia terminus intrinsecus motionis ab eo tantum fit, a quo fit ipsa motio; ex quo fieret actionem ipsius voluntatis, ad quam hæc motio terminari dicitur, a solo Deo fieri, et voluntatem solum passive ad ipsam concurrere, quod est hæreticum in actionibus liberis, de quibus tractamus. Seclusa autem causæ secundæ actione, nullus alius terminus intrinsecus talis motionis fingi aut excogitari potest, quia neque est

aliquid ubi, neque aliquid quantum, et sic de reliquis. Solum dici potest hanc motionem terminari ad aliquam qualitatem, quæ (ut aiunt) detur per modum transeuntis, seu fluentis. Sed quæ est necessitas, quod munus, quis usus aut formalis effectus hujus qualitatis? Denique nihil dici potest, nisi fortasse quod sit virtus activa fluens, quod in tertio membro refutandum est.

10. *Quod extra se agit operans, actione sua non perficitur.* — Accedit, quod agens, ut agens, non mutatur, teste Aristotele, tertio Physicorum. Respondent aliqui agentia creata agendo mutari, quia perficiuntur, dum vim suam quodammodo ad alia extendunt; illa enim virtutis extensio, perfectio quædam est. At hoc falsum est, et non solum communi doctrinæ Aristotelis et aliorum Philosophorum parum consentaneum, verum etiam per se incredibile; quid enim perfectionis soli accrescet, in hoc præcise quod aerem illuminet? Illa enim extensio virtutis nihil est aliud quam ipsa actio illuminandi, quæ non illuminantem, sed illuminatum perficit. Communicatio item perfectionis signum quidem est præexistentis perfectionis, non vero nova perfectio. Quod si ea quæ agunt actione immanente, agendo perficiuntur, non in quantum agentia sunt hoc eis accidit, sed quatenus in se recipiunt id quod agunt; quæ mutatio non est prævia ad actionem, sed consequens vel concomitans. Sed esto demus agentia creata agendo perfici vel mutari, hoc tamen posito, ad summum id fiet ipsamet actione, si fortasse in ipsis recipitur, aut aliquid inde in eis resultat; tamen, prius quam agant, non mutantur ut agant.

11. *Aristot., 8 Phys., cap. 3 et seq. — Aristotelicum axioma, omne quod movetur, ab alio moveri necesse est, qui intelligendum.* — Dicent imo agens creatum non agere, nisi prius motum; hoc enim modo Aristoteles reduxit universam naturam ad unum primum movens immobile. Quo discursu etiam Theologi utuntur ad probandum esse unum Deum. Respondetur axioma illud, in hoc habere verum, quod agens creatum non agit, nisi virtutem agendi ab alio accipiat, quæ per continuum influxum in eo conservetur. Rursus in eo etiam verum habet, quod supra dicebam, agentia creata fere nunquam inchoare actionem sine nova aliqua applicatione, vel locali, si actio sit extrinseca et corporalis, quæ applicatio interdum fit per motum agentis, interdum per motum passi; vel sine applica-

tione mentali, aut interna, si sit intellectualis vel intentionalis. At vero, quod post receptam et conservatam virtutem, et factam applicationem passi vel materiæ sufficientem, sit necessaria nova motio in ipso agente ut agat, neque est verum, neque ab Aristotele alicubi in hoc sensu traditum. Nec fieri potest aliqua ratione verisimile, quia nullus terminus talis motionis, nullave necessitas illius inveniri potest.

12. *Qualiter ad immobile movens physico discursu perveniat. — Qualiter metaphysico progressu. — Quo item pacto, morali gradatione.* — Discursus autem ille de reductione totius naturæ ad primum movens immobile, non fundatur in tam occulta et ignota motione; Aristoteles enim ex sensibilibus processit, non ex his quæ nec mente percipiuntur, nedum sensu. Igitur, si fiat progressus ille physice, fundatur in reductione totius inferioris naturæ ad motum cœli, a quo suo modo pendet, ut experientia et philosophia docent; cœlum autem ipsum non creditur moveri a se; nam (ut philosophus sumit) omne, quod movetur, ab alio movetur; et ita investigando motorem ejus, pervenit Aristoteles ad unum primum motorem immobilem. Si autem illa reductio fiat metaphysice, fundatur in dependentia quam omnis res creata habet ab alio, tam in esse quam in agendo; sic enim longe certius est omne, quod non est a se, reducendum esse ad aliquid quod non sit ab alio; et, quod a se non agit, reducendum esse ad aliud in quo nitatur in agendo, et ita necessario est perveniendum ad aliquid per se ens et per se agens; et hoc modo discursus hic longe certius fundari potest in concursu generali primæ causæ, quem explicuimus, quam in illa occulta motione; nam ille concursus, licet sensu non percipiatur, tamen ratione constare potest: illa tamen motio nec sensu nec ratione ostenditur. Si denique velimus reductionem illam facere quodammodo moraliter, fundari potest in illamet sensibili applicatione agentium et patientium, quam constat esse ad actiones physicas necessariam; hæc enim tali ordine ac modo fit in universo in ordine ad conservationem ejus, per continuas generationes et corruptiones, ut certum signum sit unius primi moventis, seu gubernantis et ordinantis hæc omnia ad hunc finem; illa ergo alia motio occulta est prorsus inutilis et conficta.

Secunda causa, in suo genere integra completæ, nullo prævio complemento ad actionem indiget.

13. Tertium nomen, huic præviæ actioni attributum, erat, quod esset complementum virtutis causæ secundæ ad agendum. In quo certum est, quodcumque contingit virtutem causæ secundæ esse incompletam ac diminutam, si intrinsece et in genere causæ proximæ principalis complenda sit, aliquem situm vel qualitatem ei superaddi oportere, quæ per actionem præviam necessario facienda est, ejusque actionis auctor erit Deus, vel solus, si sua tantum virtute compleat et perficiat vim effectricem creaturæ, ut quando homini supernaturales habitus infundit; vel cooperando cum alia causa secunda, quæ in aliam creaturam agat, ut vim ejus effectricem perficiat; ut quando objectum efficit speciem in visu, quam etiam Deus efficit generali concursu a nobis superius explicato. Nunc vero non hoc agimus, sed loquimur de causa secunda habente jam virtutem agendi, in suo genere completam et integram, qualem habet sol ad illuminandum, ignis ad calefaciendum, visus specie et lumine informatus ad videndum; et voluntas, præsentem objecto et judicio intellectus, ad eliciendum actum ordinis naturalis. In his ergo causis nullum majus complementum virtutis necessarium est; ergo ex vi subordinationis causæ secundæ ad primam, illa prævia actio, ad hunc finem complendi virtutem causæ secundæ, non est necessaria. Probatur consequentia, quia non solum superfluum, sed etiam impossibile videtur, aliquid sub ea ratione compleri, sub qua jam completum est; sed causa secunda nunquam extrahitur ab ordine causæ secundæ, et in illo supponitur completam virtutem habere; non ergo necesse est amplius compleri, imo certe non potest. Posset quidem Deus, si vellet, illam virtutem multiplicare et augere, ut effectus aut citius fieret, aut intensior, aut fortiori virtute; sed hoc nec dici potest necessarium, nec connaturale causæ secundæ, si ipsa non postulet tantam virtutem; multoque minus dici potest hoc pertinere ad subordinationem causæ secundæ ad primam; satis enim est ut agat minori intensione, velocitate, ac fortitudine, et ita non indigeat hoc complemento, egebit tamen subordinatione et concursu causæ primæ; ergo concursus per se et sim-